

MUSIKEN I SVERIGE

Band III. Den nationella identiteten 1810-1920

Författare
Förord
Inledning
Innehåll

Huvudredaktör: Leif Jonsson
© Bokförlaget T. Fischer & Co och
Kungl. Musikaliska akademien 1992
ISBN 91 7054 685 1

Kungl. Musikaliska akademien skriftserie nr 74:III
ISSN 0347-5158 (ISBN 91-85428-75-2)

Grafisk formgivare: Lars E. Pettersson
Fälths Tryckeri, Värnamo 1992

Digitaliserad med tillstånd av förlaget

MUSIKEN
i
SVERIGE

MUSIKEN *i* SVERIGE

III

DEN NATIONELLA IDENTITETEN
1810–1920

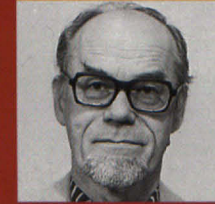
DEN NATIONELLA IDENTITETEN 1810–1920

UNDER REDAKTION
AV
LEIF JONSSON
OCH
MARTIN TEGEN

LEIF JONSSON, huvudredaktör för
Musiken i Sverige tillika volymredaktör

MARTIN TEGEN, volymredaktör.

Övriga medverkande i denna volym:

GREGER ANDERSSON
HANS BERNSKIÖLD
FOLKE BOHLIN
ÅKE EDENSTRAND
ANDERS EDLING
HANS EPPSTEIN
LENNART HEDWALL
VESLEMÖY HEINTZ
AXEL HELMER
ANNA IVARSDOTTER-JOHNSON
INGA LEWENHAUPT
TOMAS LÖNDAHL
MÄRTA RAMSTEN
LENNART REIMERS
BO WALLNER

FISCHER & Co

MUSIKEN i SVERIGE är en övergripande svensk musikhistoria, initierad av Kungl. Musikaliska akademien. Den skildrar både det svenska musiklivet i dess olika aspekter och den tonkonst som tillkommit inom rikets historiska gränser. Den är författad och redigerad av landets främsta musikhistoriska experter.

Det är inte någon »traditionell« musikhistoria fokuserad endast på konstmusiken. Här ges en bred och fyllig bild av musiken i Sverige under olika epoker och i skilda delar av landet – hos såväl hög som låg, i såväl stad som landsbygd, bland såväl adel och medelklass som allmoge och arbetare.

Verket omfattar fyra volymer:

- I. FORNTIDEN – 1720
- II. FRIHETSTID OCH GUSTAVIANSK TID
1720–1810
- III. DEN NATIONELLA IDENTITETEN
1810–1920
- IV. KONSTMUSIK, FOLKMUSIK, POPULÄR
MUSIK 1920–1990

MUSIKEN i SVERIGE

DEN NATIONELLA IDENTITETEN
1810–1920

behandlar musiklivet och musikproduktionen från romantikens inträde under 1800-talets inledning fram till modernismen omkring 1920.

En översikt av 1800-talets politiska och sociala idéer görs med avseende på kulturlivet. Inte minst fick den akademiska och borgerliga »upptäckten« av »folkmusiken« betydelse för en ny musikalisk nationell känsla. »Den nationella identiteten« blir en genomgripande aspekt på hela periodens mångfald av och överskridningar mellan musikgenrer.

Här skildras också musikens uppdelning mellan sektorer i samhället, mellan privat och offentligt, mellan amatörer och professionella, mellan kvinnor och män. Ett annat tema var musikens funktion under parollen »bildning och nöje«, ett karaktäristiskt drag för verksamheten i våra folkrörelser. I andra kapitel får läsaren följa framväxten av musikförlag, musikhandel, skribenter och musikforskare inom landet.

Två delar i volymen behandlar speciellt svensk musikproduktion. Det är ett tvärsnitt genom den svenska musiken efter genrer inom vokalmusik, instrumentalmusik och folkmusik. Särskilda porträtt ägnas åtta av seklets föregångsmän inom konstmusiken.

Rikt illustrerat i svart/vitt och färg och med en mängd musikexempel.

ISBN 91-7054-685-1

9 789170 546853

MUSIKEN I SVERIGE
III

MUSIKEN I SVERIGE

DEN NATIONELLA
IDENTITETEN 1810-1920

REDIGERAD AV LEIF JONSSON
OCH MARTIN TEGEN

FISCHER & Co.

Musiken i Sverige.

Huvudredaktör: Leif Jonsson.

© Bokförlaget T. Fischer & Co.
och Kungl. Musikaliska
akademien 1992.

ISBN 91 7054 685 1

Kungl. Musikaliska akademiens
skriftserie nr 74:III , ISSN 0347-
5158 (ISBN 91 85428 75 2.)

Texten satt i Adobe Garamond.

Grafisk formgivning av

Lars E. Pettersson.

Ombrytning i PageMaker av
Leif Jonsson.

Rippning: Monilar, Solna.

Repro: Reproman, Göteborg.

Tryckning: Fälths Tryckeri,
Värnamo 1992.

Omslagsbild: NÄCKEN, Ernst
Josephson 1882
(Nationalmuseum).

Bokförlaget T. Fischer & Co.

Norrlandsgatan 15

111 43 Stockholm

FÖRFATTARE

Leif Jonsson (f. 1949), fil. doktor i musikvetenskap och huvudredaktör vid Musikaliska akademien för *Musiken i Sverige*, tillika volymredaktör för denna del. Även verksam vid Svenskt musikhistoriskt arkiv i Stockholm.

Martin Tegen (f. 1919), docent i musikvetenskap, 1958–84 föreståndare för Musikvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet. Har främst ägnat sig åt svensk musikhistoria från gustavianska epoken till början av 1900-talet. Volymredaktör för denna del.

Greger Andersson (f. 1952), fil. doktor och docent i musikvetenskap. Har efter disputationen om 1800-talets civila blåsmusikkårer huvudsakligen ägnat sig åt 1600- och 1700-talens svenska musikhistoria. Sedan 1989 verksam vid Lunds universitet.

Hans Bernskiöld (f. 1955), fil. doktor i musikvetenskap. Verksam vid Avdelningen för musikvetenskap, Musikhögskolan vid Göteborgs universitet.

Folke Bohlin (f. 1931), sedan 1986 professor i musikvetenskap vid Lunds universitet, med koralforskning som ett huvudområde. Ordförande i Nordisk institut for hymnologi.

Åke Edenstrand (f. 1939), fil. kand. i bl.a. musikvetenskap. Verksam som musikforskare, musikskribent och musikproducent, speciellt inom blåsorkestermusik. Har utfört omfattande arkivforskning rörande militära och civila musiker i Sverige under bl.a. 1800-talet (ej publ.).

Anders Edling (f. 1946), fil. doktor, har skrivit en avhandling om franskt i svensk musik, speciellt hos Emil Sjögren. Anställd vid Uppsala universitetsbibliotek.

Hans Eppstein (f. 1911), docent med både tysk och svensk doktorsgrad i musikvetenskap. Mångsidigt verksam som musikpedagog, lexikonredaktör, skriftställare, utgivare av äldre musikverk. Har särskilt forskat kring J. S. Bach och F. Berwald.

Lennart Hedwall (f. 1932), tonsättare, pianist, dirigent och musikforskare. Har skrivit artiklar och böcker om svensk musik, bl.a. om Geijer, Alfvén och Peterson-Berger.

Veslemøy Heintz (f. 1946), fil. kand., verksam vid Svenskt musikhistoriskt arkiv i Stockholm sedan 1972 som bibliograf och arkivarie, bl.a. med ansvar för svensk musikhistorisk bibliografi.

Axel Helmer (f. 1925), fil. doktor, pianist, mångårig föreståndare för Svenskt musikhistoriskt arkiv. Har som musikforskare ägnat sig åt svensk solosång, Ture Rangström, August Söderman m.m.

Anna Ivarsdotter-Johnson (f. 1938), docent i musikvetenskap vid Uppsala universitet. Disputerade på en avhandling om svensk fäbodmusik och har senare specialiserat sig på svensk 1700- och 1800-talsmusik.

Inga Lewenhaupt (f. 1942), fil. doktor. Verksam som bl.a. forskare och lärare vid Stockholms universitets musikvetenskapliga och teatervetenskapliga institutioner, samt vid Operahögskolan i Stockholm.

Tomas Löndahl (f. 1952), kammarmusikchef vid Riksradiön, tidigare orkesterchef vid Kungl. teatern i Stockholm. Har bl.a. gjort inventeringar av svensk och utländsk repertoar och har som dirigent svarat för flera uruppföranden av ny svensk musik.

Märta Ramsten (f. 1936), fil. doktor, arkivarie vid Svenskt visarkiv med ansvar för inspelningsverksamhet och utgivning av folkmusikfonogram. Har publicerat böcker och artiklar om svensk folkmusik, samt medverkat i musikradion med olika program.

Lennart Reimers (f. 1928), professor i musikpedagogik vid Centrum för Musikpedagogisk forskning, Musikhögskolan i Stockholm och Stockholms universitet, samt musikförläggare (Edition Reimers).

Bo Wallner (f. 1923), professor i musikhistoria och formlära vid Musikhögskolan i Stockholm. Har förutom *Wilhelm Stenhammar och hans tid 1-3* (1991) bl.a. förf. *Vår tids musik i Norden* (1968), *Musiksvenska* (1973, 1984²) och *Lodet och spjutspetsen* (1985).

FÖRORD

Detta är det först utgivna bandet av en svensk musikhistoria i fyra volymer, den mest omfattande som någonsin utgivits i landet. Dess breda syftning anges genom titeln *Musiken i Sverige*.

Alltsedan Abraham Hülphers' *Historisk afhandling om musik...* (1773) har musiken i Sverige varit föremål för åtskilliga beskrivningar. Under 1800-talet kom flera nationella studier som kulminerade i Tobias Norlinds *Svensk musikhistoria* (1901). Trots stora brister var den en viktig milstolpe som den första större vetenskapliga sammanfattningen. Det dröjde sedan ända till 1970-talet innan något nytt liknande försök gjordes (Aulin & Connor, *Svensk musik 1-2, 1974-77*). På senare tid har en kortfattad översikt sett dagens ljus, *Klingande Sverige* (1991) av Erik Kjellberg och Jan Ling, tillkommen bl.a. för att täcka denna lakun. Hela seklets vetenskapliga arbete inom denna sektor är tämligen fragmentariserat på olika delområden och redovisat i spridda böcker, avhandlingar och fr.a. uppsatser i *Svensk tidskrift för musikforskning* (1919-).

Inom Kungl. Musikaliska akademien har man under decennier diskuterat behovet av en övergripande svensk musikhistoria, jämförbar med den rad av litteraturhistoriska verk som kommit fram. Alltifrån 1940-talet kan man under varje decennium finna mer eller mindre långtgående planer som först nu förverkligas genom *Musiken i Sverige*. Initiativet togs av Akademiens dåvarande sekreterare Hans Åstrand och dåvarande forskningssekreterare Gunnar Larsson tillsammans med docent Axel Helmer. Under 1988 slöts ett avtal med sedermera Bokförlaget T. Fischer & Co., redaktörer utsågs för fyra skilda volymer och slutligen utsågs undertecknad till huvudredaktör. Enligt ursrungsplanen skulle arbetet göras helt och hållet på grundval av *föreliggande* forskningsresultat. Denna forskning visade sig emellertid vara långtifrån heltäckande och saknades på flera delområden, varför förnyad källforskning inleddes innan historieskrivningen tog vid. Vi kan förvisso inte som litteraturhistorikerna stå på horder av andras axlar under

arbetet. Inom nästan varje område måste vi gräva djupt i materialet för att framställa en modern musikhistorieskrivning. Dessutom har av skilda skäl några av de ursprungliga medarbetarna ersatts med nya, vilket också bidragit till att förlänga arbetsprocessen.

Enligt nu fastlagda plan utges de fyra volymerna i följande ordning och med följande medredaktörer:

1992: **volym III**, *Den nationella identiteten 1810–1920* (docent Martin Tegen).

1993: **volym II**, *Frihetstid och gustaviansk tid 1720–1810* (docent Anna Ivarsdotter-Johnson).

1994: **volym I**, *Forntiden–1720* (fil. doktor Ann-Marie Nilsson & docent Greger Andersson).

1994: **volym IV**, *Konstmusik, folkmusik, populärmusik 1920–1990* (professor Hans Åstrand).

Redaktörernas uppgift har varit att författa delar av volymens text och i samråd med huvudredaktören anlita medförfattare för olika delavsnitt samt redigera de olika bidragen till en sammanhängande helhet. En resonerande käll- och litteraturavdelning redovisar både de centrala arbetena på området och det aktuella forskningsläget för de olika kapitlen. Därtill kommer ett omfattande personregister med bl.a. uppgifter om födelse- och dödsår (därmed kan sådant utelämnas i texten). På detta sätt avser vi att åstadkomma en kombinerad *läsebok* och *handbok*. Vi vill förena en vetenskaplig grundsyn med åskådlig framställning.

Alla tidsavgränsningar kan givetvis diskuteras. Epokerna anser vi dock vara motiverade av både praktiska och historiska skäl – praktiska genom att hela den svenska musikhistorien på ett lämpligt sätt måste fördelas på fastställda fyra volymer, historiska genom politiska händelser som påverkat historiens lopp och som också återspeglas i musikaliska skeenden.

Vi avser inte att göra en »traditionell» musikhistoria fokuserad endast på konstmusiken. Vi vill ge en så adekvat bild som möjligt av musiken i Sverige under olika epoker och i skilda delar av landet – hos såväl hög som låg, i såväl stad som landsbygd, bland såväl adel och medelklass som allmoge och arbetare. En sådan skildring innebär hänsyn till samhällets skiftande utseende, traditioners utveckling och förändring, ekonomiska faktorer, mentaliteters utbredning etc. Man skulle kunna beteckna vår vetenskapliga metod som en pragmatisk variant av musikalisk strukturhistoria (såsom den formulerats av den tyske musikforskaren Carl Dahlhaus).

Titeln »Musiken i Sverige» rymmer en målsättning. Här finns – i motsats till det näraliggande namnet »Svensk musikhistoria» – ett uttalat syfte att skildra både det svenska musiklivet i dess olika aspekter och den tonkonst som tillkommit inom rikets historiska gränser oavsett tonsättarnas och utövarnas nationalitet. Sålunda betraktas Skånelandskapen som »svenska» först efter 1600-talets mitt och Finland som en svensk riksdel fram till 1809. Vi betraktar invandrade musiker som »svenska» när de har verkat i landet en längre tid, fr.a. om de anlänt i unga år och förblivit i landet. Enligt denna definition blir Kraus, Hæffner, Crusell, Meissner, Schnötzing, Czapek etc. »svenskar» – däremot knappast Naumann, Vogler eller Smetana, vilkas vistelser i landet var kortvariga. Men viktigare är: personer blir behandlade i relation till sin betydelse för musiken i Sverige och inte mot bakgrund av sin nationalitet.

Volym I gör avstamp i forntiden, bland bronslurar och andra arkeologiska musikfynd som avslöjar musikens roll i rituella och vardagliga sammanhang. Även under följande perioder skildras musiken i hög grad utifrån bilder, föremål och skriftliga dokument – hällristningar, kyrkomålningar, instrument och krönikor. Under medeltiden blir väsentliga utgångspunkter för framställningen de europeiska kontakterna, samfärdsel och handel, samt frågor kring union och nationalstat. Under perioden 1520–1720 utvecklades det svenska riket till en stormakt. Hela Östersjöområdet blir därför betraktat som en enhetlig musikmiljö. Centrum för riket var Stockholm med musiken kring hovet, manifesterat i hovkapellets födelse. Övriga landet skildras med utgångspunkt från såväl slott och herresäten som kyrka och skola och allmoge. I socialhistorisk belysning berättas om hov- och militärmusiker, kantorer, stadsmusikanter och byspelmän.

Volym II – tiden 1720–1810 – inleder med stormaktstidens sammanbrott, en epokgräns som är intressant även ur musikhistorisk synvinkel på grund av de genomgripande politiska, sociala och kulturella förändringar som äger rum ca 1720. Centralt i volymen står den musik som spänner över epoker och sociala gränser – den »folkliga» musiken till vardag och fest, kyrkans koral och den andliga sången, skolans och universitetens musik, musik på krogar, i sällskap och ordnar. Carl Michael Bellman får ett speciellt musikporträtt kring den poetisk-musikaliska tekniken i hans produktion. Milstolpar inom hovkulturen var först Drottningholmsteaterns tillkomst och senare Gustav III:s insatser, med grundandet av Kungl. Musikaliska akademien och Kungl. Teatern. Operor, symfonier och kammarmusik var vid 1700-talets slut etablerade företeelser i svenskt musikliv.

Volym III – föreliggande bok – behandlar musiklivet och musikproduktionen från romantikens och göticismens inträde under 1800-

talets inledning fram till modernismen omkring 1920 (se Inledning, s. 13).

Volym IV – perioden 1920–1990 – tar över från romantikens efterklang och skildrar modernismens utveckling i landet. Vi följer de viktigare företrädarna i de olika tonsättargenerationerna fram till våra dagar. Parallellt görs en kartläggning av musiklivets institutionella utveckling, med symfoniorkestrar, massmedier, musikutbildning osv. I volymen ges även stort utrymme åt folkmusik, jazz och populärmusik. Den senare skildras med utgångspunkt i dess allt större roll i vårt samhälle.

Ett varmt tack riktas till en rad personer som på olika sätt bidragit till volymens genomförande. Främst vill jag tacka volymredaktören Martin Tegen samt alla de femton medförfattarna. Därutöver skall nämnas musikkorskarna Anders Wiklund och Bertil Wikman som konsulterats på operaområdet resp. den svenska klavermusiken. Axel Helmer, Henrik Karlsson och Anders Lönn har bidragit med fackgranskning och språkgranskning.

Nästan alla musikexempel är nyskrivna med hjälp av dator och har med stort tålamod utförts av Tomas Block, Nils Mannerfelt och Mats Åberg, studenter vid Institutionen för musikvetenskap i Uppsala. Ett tack går också till Uppsalainstitutionen som ställt lokaler och utrustning till deras disposition.

För hela arbetet har senaste datorteknik kommit till användning. Texterna har skrivits på dator som i slutskedet överflyttats till ett desktop-program, där layouten gjorts med bilder och musikexempel. En särskilt verksam hjälp har därvid lämnats av Svenskt musikhistoriskt arkiv vid Statens musiksamlingar. Arkivet har med Veslemöy Heintz och Peter Söderbäck i spetsen frikostigt erbjudit både lokaler, datorutrustning och expertis under bokframställningen.

Leif Jonsson
Huvudredaktör

INLEDNING

Epoken 1810–1920 avgränsas historiskt bakåt genom förlusten av Finland, den nya författningen och Bernadottes ankomst, samt framåt i tiden av bl.a. första världskriget och rösträttsreformen. Hela epoken karaktäriseras av det borgerliga samhällets framväxt och utveckling. Begreppet »borgerlig» är dock mångtydigt, eftersom det länge var förknippat med skråväsendet och handels- och köpmansklassen. Under en övergångstid var borgarna delade mellan de äldre privilegieintressena och de nyare sympatierna för fri konkurrens. Den »borgerliga» musikodlingen förekom emellertid inom båda skikten och även inom andra, närliggande sociala skikt. Det är därför mera adekvat att sammanfatta dessa med »medelklass» (i svenskt språkbruk från 1790-talet). Därmed avses det befolkningsskikt som ligger mellan aristokratien – i början av 1800-talet en högst påtaglig samhällsklass – och det stora skiktet av tjänstefolk, drängar, fabriksarbetare, sjömän, torpare etc. Bönder, dvs. ägare av gårdar med jordbruk, kan delvis räknas till medelklassen, och detta i ökande utsträckning under epokens gång.

I denna volym önskar vi skildra musikens roll i hela detta samhälle. Bland faktorer vi tar speciell hänsyn till är musiklivets differentiering mellan privat och offentligt, mellan amatörer och professionella och mellan kvinnor och män. Ett annat tema är musikens funktion under parollen »bildning och nöje», ett karakteristiskt drag för verksamheten inom 1800-talets folkrorelser. I andra kapitel får läsaren följa framväxten av musikförlag och musikhandel, musikutbildning och musikalisk press.

På musikområdet betecknas ofta 1800-talet (eller just perioden 1810–1920) som »romantikens århundrade». Det finns emellertid anledning att vara försiktig med beteckningen »romantik» och »romantisk», som utan precisering har en alltför allmän innebörd. En allmän betydelse finns sedan 1700-talet och syftar på inslag av stämning och känsla – man talar om ett »romantiskt» landskap eller en »romantisk» skildring, ett adjektiv som mot slutet av förra århundradet blev alltmer

pejorativt. Emellertid fanns också en speciell innebörd, nämligen litteraturens »romantiska skola» under 1800-talets första tredjedel, som skulle ge sin benämning åt likartade företeelser i olika länder och på de olika konstnärliga områdena. Den romantiska skolan betonade fantasins roll, den medeltida sagan, själens mörka sidor, de folkliga traditionerna, och man väjde inte för skräck och mystik. Men samtidigt hade dessa romantiker det klassiska arvet i blodet, och man förstår dem inte riktigt utan denna dubbelhet.

Därför vill vi i denna bok se romantiken och det klassiska arvet som parallella företeelser. Det klassiska arvet från Haydn, Mozart och den tidiga Beethoven var levande under större delen av det så traditionsbevarande 1800-talet. Kännetecknet för klassikerna var den fulländade balansen mellan de olika elementen i musiken, vare sig det gäller motiv, melodik, harmonik, klangvärld eller form. Romantikern rubbade denna balans för att uppnå starkare känslökildringar eller målade effekter. Men effekten uppstod just tack vare avvikelserna från den klassiska modellen. Romantik och klassicitet förutsatte därför varandra. Hos många 1800-talstonsättare var det klassiska arvet dominerande (som hos Mendelssohn och ännu hos Brahms) medan andra samtidigt var övervägande romantiker (som Schubert, Liszt och Wagner). Först när de klassiska modellerna inte längre var levande och började ifrågasättas i musikskapandet (som hos Debussy eller Schönberg) upphörde romantiken som stilriktning.

Denna spänning mellan romantisk och klassisk tradition återfinns i relationen mellan det nationella och det internationella, det svenska och det europeiska. 1800-talet är den epok då man allt mer försöker medvetandegöra vad som är »nordiskt» och »svenskt». Strävandet efter den nationella egenarten ledde till ett stigande intresse för Nordens historia, liksom för allmogekulturen, folkdiktningen och folkmusiken. Man sökte sig (eller trodde sig söka sig) till källorna för den egna kulturen, som man profilerade mot andra länders kultur. Ändå var fundamentet en gemensam europeisk kultur. Det som kallas »nationalromantik» är egentligen ett sätt att förhålla sig till det nationella arvet. På det musikaliska området är det fr.a. folkvisan och folklåten som är nationell, och nationalromantiken yttrar sig i första hand inte som en musikalisk »romantik» i ovan nämnd mening, utan som en strävan i skilda former efter en »nationell identitet» i musiken – om än delvis utopisk. Detta är ett fundamentalt inslag i 1800-talets kulturella utveckling, och i denna volym försöker vi skildra det på musikens särskilda villkor, inte som en sidogren av konsten och litteraturen. Vi vill visa hur »den nationella identiteten» var en genomgripande aspekt för stora delar av periodens musikskapande.

I denna mening finner vi »nationalromantik» över hela fältet 1810–

1920, och inte alls begränsad till 1890-talet och sekelskiftet. Fyra speciella höjdpunkter kan utkristalliseras, inte minst med utgångspunkt i det musikaliska skeendet. En första kom under 1810-talet, göticismens och *nationalidealismens* decennium. En andra inföll under 1840-talet, *nationalrealismens* epok. En tredje inträdde med *nygoticismen* under 1860–70-talen. Och en fjärde kom slutligen med 1890-talets och sekelskiftets *nypatriotism*. Bland annat därför är det också viktigt att föra historieskrivningen sammanhängande fram till sekelskiftets nationalromantik. Alltför ofta framställs 1890-talet som den stora förnyelse-tiden för den svenska musiken. Men grunden lades tidigare, och kanske var den mellersta tredjedelen av seklet en av de mest dynamiska perioderna i vår musikhistoria. Då skapades en ny och karakteristisk repertoar av solosånger och körsånger, teatern berikades med historiska och folkliga pjäser där det »svenska» spelade en stor roll – även musikaliskt –, folkmusiken presenterades för en bredare stadspublik, konsertlivet breddades, musikkårer bildades, körsällskap uppstod, musikutbildningen vidgades. Talet om stillastående går inte att upprätthålla för den som närmare studerar förhållandena, även om det också fanns en bromsande konservatism på sina håll.

Det är också lätt att missbedöma den svenska musikproduktionen om man endast är ute efter en »svensk» Beethoven, Schumann eller Wagner. Musikodlingen i Sverige präglades av både amatörism och provinsialism och skall inte i första hand jämföras med de stora europeiska musikcentra. Just ur denna situation skapades nämligen alldeles speciella värden och en repertoar som inte har någon motsvarighet på kontinenten. Exempelvis var sånger av Geijer, A. F. Lindblad och Söderman fullkomligt knutna till just svensk miljö, mentalitet och musikmak. Många tonsättare bidrog till att skapa en svensk musikalisk atmosfär, som då var påtaglig men nu försvunnit i internationalismens och professionalismens tecken.

Under vårt arbete har det blivit alltmer uppenbart att denna musikhistoria – och därmed mycket av det nationella arvet – under fr.a. det senaste halvsekle till väsentliga delar blivit mer eller mindre åsidosatt. Liksom man hittar säregna stenar, snäckor och sjöstjärnor på stranden när tidvattnet drar sig tillbaka, har vi under den relativt korta tid som stått till vårt förfogande funnit många tidigare okända musikaliska klenoder. Vi hoppas att framtidens publik skall få bättre möjligheter att upptäcka den svenska musikhistorien genom vårt arbete och att kommande forskare skall inspireras att utveckla våra upptäckter och gå vidare till nya.

För denna volym har ytterligare 15 skribenter anlitats – alla forskare på specialområden i svensk 1800-talsmusik. För varje avsnitt har givits speciella direktiv och önskemål och varje medarbetare har stått i en

direkt dialog med dels oss, dels medförfattare inom samma genreområde. Varje bidrag har sedan i den slutliga redigeringen undergått redaktionella ändringar för att boken skulle få en enhetlig karaktär stilistiskt och motsvara de redaktionella kraven vetenskapligt.

Volymen har tre delar. I den första skildras det svenska musiklivet och hur det påverkats av olika idéer och tidsströmningar, kort sagt *musikodlingen*. I volymens påföljande delar sätts det svenska musikskapandet i centrum, *produktionen*, uppdelad på perioderna 1810–70 och 1870–1920. Genom denna uppdelning profileras periodens båda hälfter tydligare mot varandra.

Verktitlar av allmän karaktär – *Symfoni nr 3 i a-moll, Stråkkvartett i Adur* etc. – är normaliserade och återger inte alltid vad som står i originaltryck eller manuskript. Operor namnges efter den vedertagna svenska titeln (exempelvis *Don Juan* istället för orig. *Don Giovanni*). Svenska titlar är normaliserade till modern svensk stavning (t.ex. *Värmlänningarna*, dock ej *Gustaf Wasa*). Alla citat använder originalets – eller den citerade källans – stavning. Verktitlar är kursiverade, med undantag för sånger som anförs med citationstecken när de nämns i samband med en sångsamling.

Texternas normala stilsort är uppblandad med mindre storlekar för fristående partier eller mera kursiva avsnitt. I vissa kapitel förekommer redaktionella fristående avsnitt och bildtexter.

Vid sidhänvisningar (t.ex. se s. 405 f.) innebär förkortningen f. följande sida eller följande sidor (utan närmare precisering). Alla personers levnadsår och yrken anges i ett avslutande personregister.

INNEHÅLL

FÖRFATTARE	7
FÖRORD	9
INLEDNING	13
DEL 1. MUSIKODLINGEN 1810-1920	17
1. MUSIKEN, KULTUREN OCH SAMHÄLLET	19
EN ÖVERSIKT I DECENNIER	
<i>Martin Tegen och Leif Jonsson</i>	
2. UPPTÄCKTEN AV FOLKMUSIKEN	53
<i>Anna Ivarsdotter-Johnson</i>	
3. MUSIKMILJÖER OCH REPERTOARER	
Folkligt musicerande <i>Märta Ramsten</i>	71
Kyrkans koral och liturgi <i>Folke Bohlin</i>	87
Musiklivet privat och offentligt	99
<i>Leif Jonsson och Martin Tegen</i>	
Teatrarna och deras musik	129
<i>Martin Tegen och Inga Lewenhaupt</i>	
4. MUSIKERN OCH MUSIKMARKNADEN	
Civila och militära musiker <i>Åke Edenstrand</i>	155
Musikutbildning och musikundervisning	175
<i>Lennart Reimers</i>	
Förlag, musikhandel, instrumenttillverkning	185
<i>Veslemöy Heintz</i>	
Skribenter och musikforskare	199
<i>Leif Jonsson och Martin Tegen</i>	
5. MUSIK TILL BILDNING, FRÄLSNING	209
OCH NÖJE	
<i>Greger Andersson, Leif Jonsson och Hans Bernskiöld</i>	
Ensembleverksamheten	213
Sången i kör	219
Den gemensamma sången	227

6. FOLKMUSIKEN SOM NATIONELL OCH PROVINSIELL SYMBOL <i>Anna Ivarsdotter-Johnson och Märta Ramsten</i>	237
DEL 2. MUSIKPRODUKTIONEN 1810-1870	251
7. VOKALMUSIKEN	
Den romantiska solosången <i>Axel Helmer</i>	253
Körmusiken <i>Leif Jonsson, Lennart Reimers och Martin Tegen</i>	265
Teatermusiken <i>Martin Tegen</i>	283
8. INSTRUMENTALMUSIKEN	307
Piano- och kammarmusiken <i>Martin Tegen</i>	309
Orkesterverken <i>Martin Tegen</i>	321
9. FYRA TONSÄTTARPORTRÄTT	
Adolf Fredrik Lindblad <i>Martin Tegen</i>	329
Franz Berwald <i>Hans Eppstein</i>	341
Ludvig Norman <i>Tomas Löndahl</i>	351
August Söderman <i>Axel Helmer</i>	363
DEL 3. MUSIKPRODUKTIONEN 1870-1920	373
10. VOKALMUSIKEN	
Solosången <i>Axel Helmer</i>	375
Körmusiken <i>Lennart Reimers, Leif Jonsson och Martin Tegen</i>	389
Teatermusiken <i>Inga Lewenhaupt</i>	399
11. INSTRUMENTALMUSIKEN	
Piano- och kammarmusiken <i>Anders Edling</i>	413
Orkesterverken <i>Martin Tegen</i>	431
12. FYRA TONSÄTTARPORTRÄTT	
Emil Sjögren <i>Anders Edling</i>	445
Wilhelm Stenhammar <i>Bo Wallner</i>	457
Wilhelm Peterson-Berger <i>Lennart Hedwall</i>	471
Hugo Alfvén <i>Lennart Hedwall</i>	483
13. DEN ROMANTISKA EPILOGEN <i>Leif Jonsson och Martin Tegen</i>	495
LITTERATUR & REFERENSER	498
PERSONREGISTER	518